

Föreningen för Västgötalitteratur

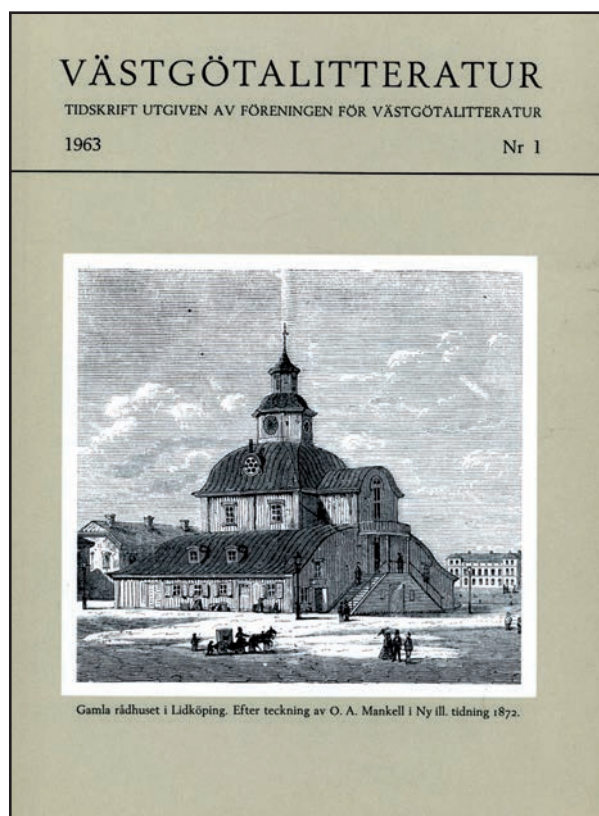
Meddelande

År 2022

NR 1

2022-03-01

En pigg sextioåring

Föreningen för Västgötalitteratur bildades vid ett möte i Lidköpings gamla rådhus (se ovan) den 29 mars 1962. En välkänd byggnad som invigdes för sitt ändamål redan 1676. Efter den förödande eldsvådan den 11 februari 1960 blev huset snabbt återställt till sitt forna utseende.

Framväxten av en litteraturförening för Västergötland låg i tiden. 10 år före bildandet hade de stora kommun- och sockensammanslagningarna genomförts. Från denna tid har vi en mängd sockenböcker där författarna belyser olika skeenden i sin socken. Sammanslagningen var självklart en stor sak då många socknar och småkommuner blev av med sitt direkta inflytande över sin geografiska närhet och de politiska besluten flyttades uppåt. 10 år efter denna "reform" drabbades även den kyrkliga socknen av en pastorsreglering som oömt grep in och förändrade mycket som mer eller mindre varit likt sedan medeltiden.

Samlare av västgötalitteratur fanns före det att vår förening bildades. En av de främsta var Ryttnästaren Bertil Ekberg på Dagsnäs. Han hade den utan jämförelse största privata samlingen och var initiativtagare till bildandet och kom också att ingå i dess första styrelse. Det fanns flera andra

herrar (det var uteslutande män) som var intresserade av landskapslitteraturen och genom bildandet av denna litteraturförening kunde tankar och senare böcker bytas mellan medlemmarna. Eller som Bertil Ekberg uttryckte det i protokollets ord: *Avslutningsvis ansåg hr Ekberg att föreningen bör verka för att böcker kommer samlare till godo på bästa och billigaste sätt.* Se vidare artikel på sid. 15 ff. i detta Meddelande.

Att platsen för bildandet av Föreningen för Västgötalitteratur blev Lidköping kan bero på att Benjamin Lidholm och Ingvar Kjörcck var med i uppropet för bildandet av en litteraturförening. Båda hade Lidköpingsanknytning.

Flera medlemmar kom även att påverka bibliotek i landskapet att bygga upp en västgötasamling. Här kan nämnas Lidköping, Skara, Borås och Mariestad. På samtliga ställen satt styrelse- och föreningsmedlemmar som bibliotekarier.

Föreningen firar i år sitt 60-årsjubileum. Tiden går fort. Ingen av dem som då var med lever idag. Men vi som nu är medlemmar bär det litterära västgötaarvet vidare. Vi tror också på den fysiska bokens plats i både hjärta och bokhylla. Som du kommer att se blir det under året många tillfällen till firande av föreningens jubileum.

Föreningen för Västgötalitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 070-74 26 518
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Org.nr.
Epost: soask54@gmail.com
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Skara. 070-550 00 98
jonnyhagberg52@gmail.com

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@icloud.com

Skattmästare: Sven-Olof Ask, Skara. 070-742 65 18
soask54@gmail.com

Anne Andersson, Vårgårda, 0322-62 47 13
anne.andersson@telia.com

Peter Johansson, Vänersborg. 070-544 75 39
peter.f.johansson@vgregion.se

Thomas Johansson, Tranemo. 070-531 18 03
tranan@antikvariattranan.se

Niklas Krantz, Flöby. 0762-68 30 04
b2_gods@hotmail.com

Anna Lokrantz, Lidköping. 0735-69 50 81
anna@lokrantzskulturmiljo.se

Christina Ström, Skarstad. 0739-60 92 05
vatteljuset@telia.com

Årsavgift 2022: Enskilda medlemmar 150 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 200 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och december. Författare ansvarar för innehållet i egna artiklar.
Redaktör och ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Jenny Andersson, Enskede
Erik Drake af Hagelsrum, Täby
Bo Lennart Hermansson, Göteborg
Eva-Maria Hermansson, Göteborg
Christer Hjärpe, Göteborg
Susanne Holm, Alingsås
GunBrith Johanson, Partille
Kerstin Junggren, Skara
Göran Markström, Uppsala
Kurt Sjöberg, Oskarshamn
Håkan & Kerstin Stakeberg, Göteborg
Inger Strömberg, Lidköping
Kurt Svensson, Saleby
Birgit Ydrehed, Mjölby

60-årsjubileum 2022

Föreningen firar sitt 60-årsjubileum 2022. Detta skall firas ordentligt. En arbetsgrupp bestående av Gerd Ljungqvist Persson (sammanställande), Peter Johansson, Anna Lokrantz och Annicka Berggren har utsetts för att planera kring jubileet.

Tidskriften ”Västgötalitteratur”

Snart efter det att Föreningen för Västgötalitteratur bildats i Lidköping 1962 kom tanken på en föreningspublikation som skulle hjälpa sina medlemmar ”tillrätta inom det stora område, som västgötalitteraturen utgör”. Tidskriften skulle utges med två nummer per år och ”i den kommer plats att beredas för uppsatser berörande olika ämnen, som ha anknytning till föreningens verksamhetsområde. Dessutom kommer inom ramen av föreningens möjligheter nytryck av äldre, sällsyntare västgötatryck att utges; början gjordes redan julen 1962 med en Staffans-Wisa tryckt i Skara 1847.”

Biblioteksrådet Nils Sandberg var redaktör under många år och lämnade vid sin avgång ur styrelsen över till Wilhelm Ångermark varefter Johnny Hagberg haft redaktörskapet till dess att publikationen lades ned år 2020. Styrelsen bedömde att Meddelandet fyller det behov som finns vad gäller upplysning om västgötalitteraturen.

Det första numret av tidskriften trycktes 1963 och innehöll förutom en anmälan av publikationen, ett kåseri ”sagt om Västergötland” och ett bytesregister; fem uppsatser om västgötalitteratur. I den första berättar docenten Hilding Johansson om liturgiska källskrifter från det medeltida Västergötland. Här nämns bland andra *Skaramissalet* (1150), *Breviarium Scarense* (1498) och *Hem-sjömanualet* (ca 1400). En stor kulturgärning har gjorts genom Stiftelsen Skaramissalet (bildad av Föreningen för Västgötalitteratur, Skara stiftshistoriska sällskap och Västergötlands fornminnesförening) som hittills har utgivit missalet och breviariet och planerar en utgivning av manualet under 2022. Liturghistorikern Hilding Johansson aldrig kunde nog aldrig ana att dessa skulle kunna utges.

Bibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek Hans Sallander medverkar i en artikel om de två äldsta tryckta skrifterna om Västergötland och deras författare. Det rör sig om lovtal över landskapet. Båda är tryckta 1646. Det första författat av Jacobus Petri Cronander och det andra, tryckt två månader senare av Ericus Benedicti Tranander. Sallander inleder sin artikel med följande ord: *Ingen boksamlare har väl någonsin kunnat komma över allt som han drömt om att äga. Alltid har det funnits något, som på grund av sin sällsynthet varit omöjligt att uppdra. Så är det också för oss samlare av västgötalitteratur. Jag betvivlar, att någon privatperson äger eller kommer att äga de två tidigaste trycken om Västergötland, båda utkomna år 1646 ... Få är väl de människor i vår tid, som sett dessa tryck, ännu färre de som läst dem.*

Jag tror att Sallander skulle blivit lika förvånad (om han hade levat) som Nils Sandberg blev när jag berättade att jag fått tag på Tranander. Han blev så perplex att han sa: ”Det är ju inte rätt att du som privatperson skall äga den. Du borde lämna den till ett bibliotek! Jo jag tackar! Den hade suttit i ett samlingsband med 1600-tals tryck och jag blev erbjuden den av Antikvariat Mats Rehnström i Stockholm. Det var bara att slå till. Dan Korn hjälpte mig att få den inbunden i ett tidstypiskt präglat pergamentsband i Antwerpen. Vad jag vet är det bara ytterligare en privatsamlare som har ett exemplar förutom de få som är låsta i bibliotek. Gott att inte undrens tid är förbi!

Den sista artikeln i föreningens första tidskrift är skriven av västgötalitteraturens nestor Bertil Ekberg. ”Sockenbeskrivningar i Skaraborgs läns Kongl. hushålls-sällskaps handlingar”. Beskrivningarna utgavs åren 1818-1825. Originalen har alltid varit svåra objekt och få är de som lyckats samla dem. Det var därför en kulturgärning när Skaraborgs läns Hushållningssällskap i samband med sitt 175-årsjubileum 1982 utgav en faksimilutgåva av handlingarna. Också här var Nils Sandberg en viktig rådgivare för utgivningen.

Johnny Hagberg

Jönn hyllades i Falbygdens huvudstad

John "Jönn" Liedholm

Som nyinflyttad i Skaraborg försöker jag lära mig mycket om min nya hembygd, inte minst Falbygden. Jag fick möjlighet att få uppleva den lokala musikgruppen Skördetids avskedskonsert på biografen Cosmorama i Falköping lördagen den 27 november 2021. Tidpunkten för avskedskonserten var passande då Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening denna dag firade 100 år och Falbygdens museum firade 60 år. Skördetid själva hade hållit igång till och från under ca 45 år.

Innan konsertstart fanns Erling Öhrnell på plats med försäljningsbord där man bl a kunde köpa Jönns diktsamlingar.

Jönn ja. Hela tillställningen dominerades av texter av, och om, bygdens store diktare, John "Jönn" Liedholm (1895-1974), som skrev på falbygdsmål.

Det kändes som att cirkeln slöts där och då under kvällen. Jönn var med och grundade Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening, som arrangerade tillställningen.

Jönns föräldrar var aktiva i nykterhetslogen Enigheten som lät bygga ett hus i Falköping, ett hus som Jönn besökte många gånger, och där vi befann oss under kvällen.

På plats fanns även radioveteranen och Jönn-kännaren Claes Astin som på ett levande sätt berättade om Jönns liv och skapande, ett skapande som bestod i att bl a dikta och måla.

Astin inte bara berättade utan skådespelade en gumma som bjöd på kafferep ur Jönns dikt Kafferep. Detta följdes av, för mig konsertens höjdpunkt, Skördetids tolkning av Falböga.

Dikten Falböga är vackert tonsatt av Perra Ljungberg och jag vill nog kalla den för Falbygdens nationalsång.

Liksom Dan Korn skrev Jönn med förkärlek om originalen i bygderna. Ett exempel framfördes i dikten Sammel på thån.

Jönn skrev sin egen nekrolog 1952, 22 år innan han avled. Jag låter avsluta med de sista orden i nekrologen Nekrolog, Tack för mäk - Tack för Jönn!

Niklas Krantz

Byte av tryckeri

Under många år har Föreningen för Västgötalitteratur tryckt mycket av sitt material, inte minst medlemstidningen Meddelande och bokauktionskatalogerna, hos Solveigs Tryckeri i Skara.

Paret Anders och Solveig Sundström, som startade tryckeriet 1991, har beslutat att runda av verksamheten. Tryckeri-lokalen i Skara ska upphöra men Anders kommer att fortsätta med layoutarbetet med tidningen och auktionskatalogerna hemifrån.

Solveig har under åren haft hand om ekonomi och bokföring och Anders om det övriga såsom tryckning och kund-kontakter.

Ny tryckort blir Skövde, hos Skaraborgs Offset.

Niklas Krantz

Jean Jahnsson, Sveriges störste boksamlare?

På första sidan i Meddelande 3/202 finns en artikel om Lars Månsson i Tranemåla och dennes boksamling. Här vill jag passa på att göra en korrigerings. Boksamlingen och dess öden beskrivs helt riktigt i J. Viktor Johanssons Bokvandringar men själva artikeln är skriven av Severin Hallberg och finns även utgiven (i en liten upplaga) som separat bok: *Lars Månsson i Tranemåla och hans boksamling*.

I artikeln nämns hovjuvelerare Jean Jahnsson som den som snuvade stadsbiblioteket på Tranemåla-samlingen. Orsaken var att stadsbiblioteket hela tiden försökte pruta ner priset varvid Månsson till slut tröttnade och gjorde en snabb affär med Jahnsson. Månssons hovleverantör av böcker var Klemmings Antikvariat som i praktiken ägdes av Jahnsson så det var så han fick reda på chansen till en snabb affär. Som beskrivs i artikeln lyckades man köpa loss samlingen för det dubbla priset men Jahnsson passade på att behålla en del dyrgripar – bland annat Månssons slutligen kompletta Atlantica. Men även Månsson hade gjort det samma – han ansåg att de rariteter han hade i ett skåp i bostaden inte ingick i biblioteket utan behöll dem. Senare säljs även de till Stadsbiblioteket vilket Jahnsson får reda på och som grämde honom.

Såsom varandes barnbarn till överbibliotekarie Hallberg så läste jag om ”Tranemåla” redan som ung och intresserade mig speciellt för denne Jean Jahnsson – vad var det för en figur?

Jean Jahnsson föddes under enkla förhållanden år 1854 och fick redan som 11 åring hjälpa till med försörjningen via springpojksjobb i Beckmans boktryckeri. Han lärde sig mycket snabbt olika knep på hur man inom tillåtna gränser kunde utöka sina inkomster vilket han roande beskriver i memoarerna. Efter några år befordrades han till sättare men måste vid 16 års ålder lämna tryckeriet då blydammet snabbt försämrade hans syn. Med sig i bagaget har han ett intresse för vackra böcker.

Modern går runt i olika affärer med sin son för att höra om någon kan ha användning för honom. Man får napp hos hovjuvelerare C G Hallberg som ser det som en ofarlig investering att ta in Jean som lärling. I SBL (4) kan man läsa:

Där gjorde han sig snabbt gällande, blev efter några år föreståndare och fick, sedan Hallberg drabbats av slaganfall, själv överta firman.

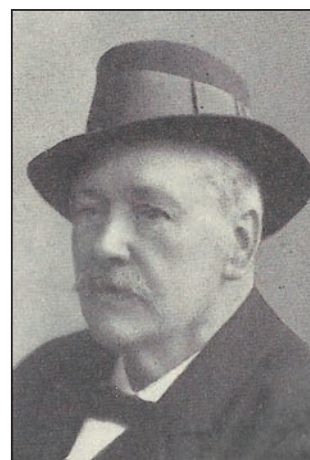
*J utvecklade sitt företag till ett av Nordens största och mest uppmärksam-
made guldsmedsbolag. Han blev snart mycket förmögen och en av sin tids
mera kända sthlmare. 1917 köpte han Karl Andersons juvelerarfirma
kontant för 1,5 milj. kr. Sin framgång vann han främst genom mera
aktiva och orädda försäljningsmetoder än konkurrenterna vågat pröva:
han uppsökte själv omsorgsfullt valda kunder, visade sina varor i stora
skyltfönster, annonserade flitigt i pressen och förmådde tidningarna att
beskriva hans nyheter och märkligare utförda arbeten. Han förstod också att
etablera ett intimt samarbete med flera ledande arkitekter och konstnärer;
oftast anlidade han Julius Kronberg, Agi Lindegren, Vicke Andrén och
Gustaf Clason. Modeströmningarna och juvelpriserna kunde han snabbt
följa genom vittförgrenade utländska förbindelser, framför allt i Paris. Där
blev han f ö särskilt uppskattad för sitt ordnande av en privat svensk
paviljong på världsutställningen 1889. Hans internationella anseende
steg ytterligare sedan han 1907 blivit turkisk generalkonsul och 1927
fått i uppdrag att värdera Turkiets skattkammare. Som en av sina stora
kunder i Sverige räknade han kungahuset; bl a lät han utforma prins
Wilhelms krona samt Oscar II:s gåva till kejsar Wilhelm och Gustav
V:s till president Fallières.*

Något som var typiskt för Jeansson var de snabba affärerna och det mest kända var inköpet av det rivningshotade van det Nootska

palatset på söder vilket skedde efter en snabb titt på väg hem från en blöt afton. Priset var 125.000 kronor men slutkostnaden efter alla renoveringar blev det mångdubbla och var enligt Jahnsson själv svindlande. Ett annat exempel på blixtnabb affär är när Jahnsson är på besök i Visby och får syn på de fina tapeterna i Burmeisterska huset och som blir perfekta i palatset på söder. Han ger ett bud med erbjudandet om kontant betalning och ägaren – en gammal överste – står inte emot. Men de av Jahnsson anlidade experterna – Vicke Andrén och speciellt Gustaf Clason meddelar med skärpa: ...*man restaurerar inte ett gammalt fint hus genom att ruinera ett annat gammalt, fint hus.* Men Jahnsson klagar inte – där finns en Haupt-byrå som motiverar investeringen.

Jean Jahnsson 1854 – 1943. Foto ur (3)

Edvard Wilhelm "Byggis" Berggren 1852 – 1939. Foto ur (1)

Redan innan köpet av van det Nootska palatset hade Jahnsson börjat samla böcker och andra antikviteter men efter köpet måste alla salar fyllas. År 1909 köper han för 20.000 kronor byggmästare Edvard Wilhelm "Byggis" Berggrens boksamling som anses vara en av landets förnämsta. Berggren bjuder alla sina vänner på restaurang Kronprinsen och gör slut på halva köpeskillingen. Något senare träffar han Jahnsson på gatan och denne beklagar att han inte hunnit packa och sortera böckerna. De kommer överens om att Berggren skall följa Jahnsson hem och ge ett handtag. När det är dags för uppbrott har det blivit snöoväder varför Jahnsson föreslår att Berggren stannar kvar över natten. Det blev inte en natt utan han blev kvar i 24 år skötandes den allt mer växande boksamlingen. Han uppbar ingen lön men i huset fanns allt vad livet kunde kräva och skulle han behöva kontanter så tog han ett lån av värden som självklart inte behövde betalas. Han hade fria

Stora biblioteket, foto ur (1)

händer att fylla eventuella luckor i samlingarna. Däremot visste Jahnsson att Berggren inte ville betala mer än en bok var värd varför han ibland smög in på bokauktionskammaren för att säkra att Berggren skötte sig. Något som Eric Österlund beskriver i sina *Bokvandringar*.

Att gäster råkade bli kvar gällde inte bara Berggren. Andra dåtida kändisar som bodde i palatset till och från i årtal är Vike Andren, Carl Cederström (flygbaronen) och Birger Mörner.

En mycket bra beskrivning ger Karl Gerhard i memoarboken *Lite Gullregn* i kapitlet *Dansen kring den gyllene smeden*. Jahnssons hem beskrivs som en veritabel skattkammare och det Karl Gerhard minns är speciellt de olika biblioteken. Där fanns Stora biblioteket, Lilla biblioteket, Gustavianska biblioteket, Stockholmsbiblioteket och speciella bibliotek för ordensväsende, urmakeri mm. Det fanns även ett "hemligt" bibliotek för pornografi dit bara vissa utvalda fick tillträde. Jahnsson själv uppger att det rörde sig om 100.000 band.

100.000 band skall inte läsas som bokband utan här ingår småskrifter och liknande. Oavsett så torde det röra sig om den volymmässigt största boksamlingen som funnits i Sverige. Utöver böcker samlade Jahnsson på silver, konst, vapen. Huvuddelen av vapensamlingen hade han i sitt "sommarslott", Stensund, utanför Trosa.

Karl Gerhard beskriver Jahnsson som en stor dyrkare av kvinnlig skönhet som gärna hade tråkigheter med kvinnor, bara han slapp ha det omedelbart. Men han var faktiskt gift och hade 2 döttrar och 3 söner.

Islutet av 1920-talet är storhetstiden över. Skattemyndigheterna anklagar Jahnsson för ekonomisk brottslighet kopplat till dennes omfattande köp/sälj verksamhet av dyrgrisar – det handlar om redovisning av vinster. Jahnsson flyr landet och gömmer sig främst i Paris. Han kommer hem i början på 30-talet och gör upp med myndigheterna – enligt Karl Gerhard kostade det honom någon miljon men han frias för brott och får senare ett skadestånd. Strax efter kommer Kreuger-kraschen som också blir kännbar. Jahnsson beslutar sig för att avveckla alla tillgångar. De finaste böckerna säljs via Björk&Börjesson (som övertar drygt 50.000 band) i mitten av 1930-talet (katalogerna 293, 297, 300, 305, 306, 309, 317 och 333 med reservation för eventuell miss). I Svenska Dagbladet den 24 mars 1935 finns en lång beskrivning av alla dyrgrisar men att där även fanns moderniteter. Där nämns

bland annat att samlingen torde innehålla alla praktverk som getts ut i Sverige, allt ifrån Sveriges äldsta bibel fram till de dyrbaraste moderna lyxtrycken såsom Böttigers, Granbergsoch Asplunds ståtliga konstmonografier. Speciellt noteras att samlingen inom vissa områden helt saknar luckor – något man får tacka Berggren för. Som främsta raritet nämns Johan III:s "röda bok" (*Liturgia svecanae*) från 1576 i sitt ursprungliga röda sammetsband vilket anses extremt sällsynt.

När man läser om Jahnsson så framstår han mer som samlare än bokläsare – frågan är hur många böcker han hade tid att läsa med hänsyn till sin omfattande verksamhet. J. Viktor Johanssons påstående att alla biblioteker äro boksamlare, men alla boksamlare äro icke biblioteker stämmer nog rätt bra. I memoarerna nämns bara en bok som han verkar ha läst – *Glädjeflickan, eller m:lle Fanny Hills lefvernesbeskrifning* i en usel översättning från 1870 (mycket rar eftersom den beslagtogs av myndigheterna). Men att han höll hårt på vissa dyrgrisar som Månssons Atlantica framgår av artikeln om Sten Westerbergs bibliotek på Beatelund i boken Svenska Bibliotek där denne vid en av auktionerna lagt beslag på originalet av Albert Engströms *En gylden book*. Engström och Jahnsson var mycket goda vänner och i en ekonomisk knipa pantsätter han boken hos Jahnsson. När han sedan är på banan vill inte Jahnsson släppa den ifrån sig.

1941 publiceras memoarerna, då är Jahnsson i 85-årsåldern, och de får ett mycket positivt omnämnande i pressen. Han avlider år 1944 i en ålder av 89 år.

Jean Jahnsson tecknad av vännen Albert Engström, foto ur (1)

Idag är Jean Jahnsson för de flesta ett okänt namn men för lite mer än 100 år sedan var han nog Stockholms mest kände livsnjutare. Helst umgicks han med konstnärer och teaterfolk – han skriver i memoarerna: "Konstnärer, journalister och skådespelare har jag hela mitt liv trivts med och även sökt deras umgänge. Dessa kategorier människor har svårt att snöra in sig i fördomar och får i regel genom sitt yrke den toleranta syn på livet och folks dårskaper, som jag så livligt sympatiserar med."

Per Norberg

Referenser

- 1, Jahnsson, En gammal guldsmed berättar, 1941
- 2, Johansson J.V. (redaktör), Bokvandringar, 1945
- 3, Karl Gerhard, Lite gullregn, 1961
- 4, Svenskt Biografiskt Lexikon (SBL):
<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=12026>

Ur drottning Kristinas bibliotek

Som boksamlare gäller det att ha en strikt linje för vad man samlar. Många som slarvat mot denna princip ser sig snart ha ett bibliotek som består av stora mängder böcker med olikartade innehåll. Att skapa en stor boksamling är inte svårt. Det svåra och problematiska är att begränsa sig och att undvika "övertramp". Tanken är teoretiskt mycket god. Nu är detta betydligt svårare att följa i det verkliga livet. Personligen fann jag mig "trampa" över mitt samlarområde då jag i höstas införskaffade en bok som jag i ett svagt ögonblick ansåg att jag "måste" ha. Kanske kan övertrampet ursäktas då boken tillhört den boksamlande drottningen Kristina. Böcker ur Kristinas bibliotek dyker upp då och då på bokmarknaden. Flera av våra stora boksamlare hade ganska många Kristinaband i sina samlingar. Jag tänker speciellt på Per Hierta, Thore Virgin och Victor von Stedingk. Men idag är utbudet ganska skralt.

Kristina Augusta, föddes den 18 december 1626 i Stockholm och var dotter till konung Gustav II Adolf och drottning Maria Eleonora. Hon avled den 19 april 1689 i Rom och är begravd i Peterskyrkan. Kristina var drottning från 1632 till 1654. Under hennes tid pågick och avslutades det trettioåriga kriget där Sverige kom att vinna stora segrar.

Kristina var en person som intresserade sig för vetenskap, konst och litteratur. Hon samlade på böcker och handskrifter och kriget i Europa gav henne många tillfällen att få fram krigsbyten. Hon hade också bokuppköpare som reste runt i Europa och handlade sällsyntheter för drottningens räkning. Hon kallade flera lärda män från Europa till sitt hov. Bland dessa kan nämnas René Descartes, Claudius Salmasius och Johannes Schefferus (senare svensk professor). Den stackars Descartes klarade dock inte det svenska klimatet utan drabbades av influensa och dog inte långt efter sin ankomst till landet. Efter sin abdikation 1654 flyttade hon till Rom och övergick till den romersk katolska kyrkan. En praktfull politisk och religiös skandal vid denna tid.

Stora delar av sin bok- och handskriftssamling tog hon med sig till Rom. Det är många handskrifter i drottningens berömda handskriftssamling - *Fondo Reginense* - som restaurerats och konserverats med svenska medel. Dock inte alla då hennes samling består av ca 2 300 manuskript, främst på latin och grekiska.

Vatikanen har världens största samling av handskrifter, ca 150 000. I den enastående samlingen tillhör drottningens handskrifter de förnämsta prydnaderna och kan sägas tillhöra kärnan i Vatikanbiblioteket!

Det var Kristinas "gode vän" kardinal Decio Azzolino som var hennes universalarvinge. Han var dock märkt av sjukdom och kunde inte ens närvara vid drottningens begravning i Rom i april 1689. Hans brorson, markisen Pompeo Azzolino blev nu arvtagare endast sju veckor senare. Drottningens bibliotek köptes då av kardinal Pietro Ottoboni, som kort efteråt valdes till påve Alexander VIII. Han donerade stora delar av samlingen till Vatikanbiblioteket.

Den bok som jag förvärfvade är Seneca, Lucius Annaeus L. *Annaei Senecae philosophi operum tomus secundus, cum Andraea Schotti ad veterum exemplarium fidem castigatione*. (Geneve), Apud Iohannem Vignon, 1621. Det är ett samtida nött pergamentband, spår av knytband, ryggen med handtextad titel i bläck och med drottning Kristinas biblioteksmarkering "I" nederst samt med ändrade bläcknumreringar överst. Med ägaranteckningar på titelbladet från jesuitkollegiet i Olmütz och donationsanteckning från dekanen Johann Friedrich von Breuner, Olm 1638.

Jesuitkollegiet i Olmütz grundades år 1565 av biskop Wilhelm Prusinowsky och han lade även grunden till dess stora bibliotek genom att donera sin egen boksamling. Genom en mängd stora donationer växte biblioteket snabbt. En av de sista och finaste donationerna kom efter domdekanen Johann Friedrich von Breuners död 1638, och åren därefter noteras hans böcker in i biblioteket med datum, denna bok redan samma år.

Enligt Otto Walde i *Storhetstidens litterära krigsbyten: en kulturhistorisk-bibliografisk studie*. 1, 1916, s. 231 kommer boken från jesuitkollegiet i Olmütz i Mähren. Kollegiet föll i Lennart Torstensons händer den 4 juni 1642. Till en början respekterade trupperna ett överenskommet kapitulationsfördrag och lämnade stadens bibliotek i fred, men ett halvår senare kom ett memorial från Oxenstierna till Torstenson med uppmaningen att ta väl vara på alla bibliotek i de erövrade städerna i vilket Olmütz särskilt nämndes. Walde återberättar en mährisk tradition, som han dock inte sätter någon tilltro till, nämligen att den svenska kommandanten endast genom en slump fick kännedom om bibliotekens existens. När jesuiternas medlemmar lämnat staden stannade en kvar, pater Georg Pelinka, för att vårda byggnaderna och egendomarna. Den svenska kommandanten överste Paikull fann det lite märkligt att en jesuit stannat kvar och frågade Pelinka hur det kom sig att han stannat kvar i denna olycka. Pelinka svarade då oförsiktigt att han var kvar för bibliotekets skull. Paikull varskodde genast några litterärt intresserade högre svenska officerare att de borde undersöka detta. Då insåg Pelinka vilken blunder han gjort och han hann precis rädda undan de dyrbaraste böckerna innan svenskarna kom och förtecknade vad som fanns i hyllorna för nedpackning och ivägsändande.

Sammanlagt plundrades framförallt tre klosterbibliotek i Olmütz, jesuitkollegiet, ett dominikanerkloster och ett kapucinerkloster, men även andra såsom ett kartusianerkloster. Hemförslande av bokbytet från Olmütz drog ut på tiden, och fortfarande 1646 fanns böckerna kvar i staden, tillsammans med böckerna från det Dietrichsteinska biblioteket i Nikolsburg som blivit ditförda.

Inventeringen och nedpackningen skedde av krigskommissarien Johan Bussow (Walde I, s. 245). Först i början av juni 1647 var de i säkerhet i Stockholm.

Systematiseringen av drottning Kristinas bibliotek utfördes 1649 av nederländaren Isaac Vossius och böckerna försågs med ämnesbokstäver i nedre ryggfältet. Bokstaven "I" i biblioteket omfattade enligt Walde undervisningshistoria («politics» enligt Eva Nilsson Nylander). Boken består av andra delen av Senecas filosofiska arbeten utgiven med kommentarer av Andreas Schott, i en senare upplaga. Det är kanske ingen sällsynt bok i sig men proveniensens är desto bättre.

Johnny Hagberg

Ett tack till Centralantikariatet i Stockholm för katalogiseringen av boken och till ambassadör Fredrik Vahlqvist som lämnat information om *Fondo Reginense*.

Det är många handskrifter i Drottningens berömda handskriftsamling – *Fondo Reginense* – som restaurerats och konserverats med svenska medel. Men inte alla! Totalt består hennes manuskriptsamling av ca 2 300 manuskript, främst på latin och grekiska

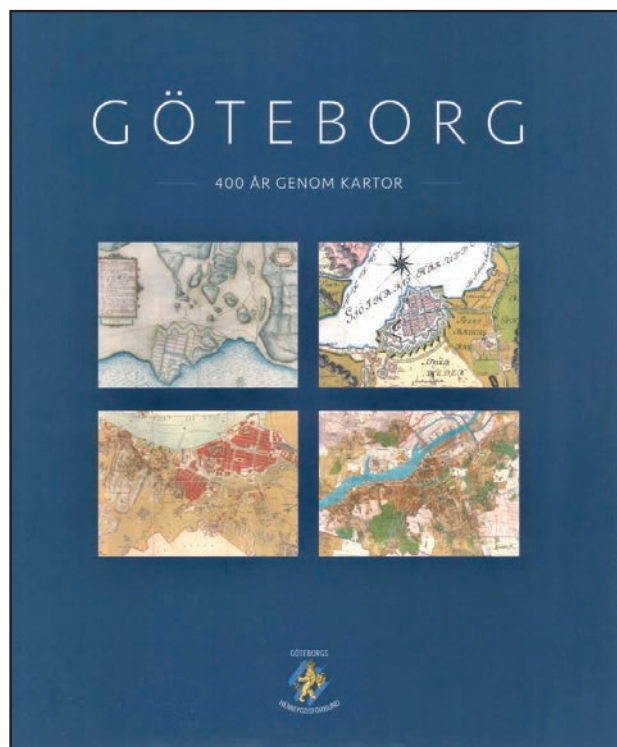
Ett vackert Kristinaband

Som prov på ett vackert Kristinaband återges här R. p. Hieronymi Florentinii Lucensis, congregationis matris dei, clerici regularis de hominibus dubiis baptizandis, pia prothesis. Olim sub Lugdunensi prælo anno 1658 ... Lyon, ex officina Anissoniana, 1674. Titelsidan tryckt i rött och svart.

Med tryckt dedikation till drottning Kristina. Inköptes av Thore Virgin (1886-1957) vid auktionen efter Per Hierta (1864-1924) 1932 för 646 kronor. Hierta skriver om bandet "Ett af de allra vackraste i Sverige". Han har även beskrivit bandet i "Bibliografiska studier tillägnade friherre Johannes Rudbeck" (1917), sidorna 37-38. Det behandlar lämpligheten och nödvändigheten av att döpa dödfödda barn.

Göteborg, 400 år genom kartor

Till Göteborgs 300-årsjubileum gav staden ut ett historiskt kartverk.

Nästan 100 år senare gav Göteborgs Hembygdsförbund ut praktverket "Göteborg, 400 år genom kartor". Över 100 kartor finns att beskåda i boken som är i stort format och på 192 sidor. Bokens redaktion hade det lyxiga problemet att antalet kartor att välja bland var så högt så de hade kunnat skapa två böcker till.

Som historieintresserad f d göteborgare gick genomgången av boken långsamt. Dels kände jag igen många av platserna och dels njöt jag av många kartor då äldre tiders kartografer skapade rena konstverk. Det är ju inte för inte som det finns nytryck av äldre kartor som kan ramas in och pryda väggar. Själv hade jag under många år bordstabletter med vackert kartmotiv över Drottningholms parkområde på 1770-talet.

I bokens förord får vi bl a veta att merparten av kartorna före 1800 kom till för militära ändamål. För att nämna exempel på sådant som sticker ut på redan noga utvalda kartor är t ex kompassrosor, som kan vara oerhört vackra och dekorativa.

Ett annat exempel är en karta från ca 1650 där de olika djupen har markerats i delar av segelleden in till Göteborg. Den som tar sig tid kan upptäcka mycket.

Ett långt mörkblått bokmärke av textil ingår i boken som är tryckt i 500 exemplar hos Billes Tryckeri i Mölndal. Boken kan köpas hos Göteborgs Hembygdsförbund för 425 kr, eller 475 kr, beroende på om man är medlem.

I vilket fall som helst får man mycket för pengarna.

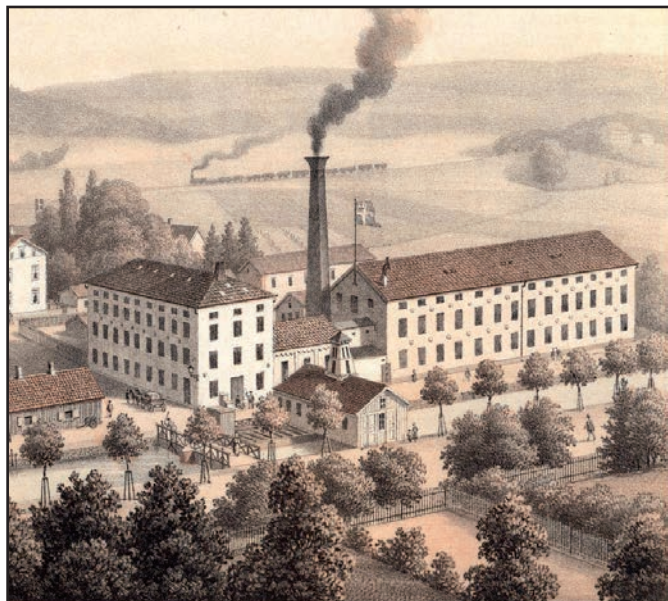
Niklas Krantz

**Glöm ej att betala din
medlemsavgift för 2022**

Årsavgift 2022: Enskilda medlemmar 150 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 200 kr.

Textilstaden Alingsås

– Minnen att vårda och berätta av Kristina Wadensten

Alingsås bomullsväveri. Ur Sveriges Industriella Etablissementer 1879

Alingsås som textilstad har kommit i skymundan av Borås och Sjuhäradsbygden, något som Wadensten vill ändra på i sin skrift. Boken liknar till sitt upplägg den 2015 utgivna "Bageristaden – Alingsås bagerier under fyra sekler". Båda skrifterna är utgivna av Fortuna förlag. I båda böckerna finns, förutom författarna, Per-Uno Ström, Eva Ringman och Carina Håkansson med i produktionen. Wadensten är uppvuxen i en textiltradition vilket genomsyrar boken. Hon har arbetat med textilier en stor del av sitt liv dels på Alingsås museum dels på Textilmuseet i Borås. Nu som pensionär har hon gjort slag i saken och presenterat Alingsås som textilstad ur olika aspekter.

Man får följa textilproduktionen i Alingsås från Jonas Alströmers och Alingsås manufakturverks dagar i början av 1720-talet till idag. Boken har en i många stycken etnologisk berättande framtoning i ett kvinnligt underifrånperspektiv. I korta kapitel beskrivs utvecklingen, i flera fall med kopplingar till författarens uppväxt eller vänners beskrivningar av Alingsås.

Som sig bör börjar presentationen med en beskrivning av Alingsås manufakturverk. Wadensten har här valt att återge vad samtida källor har att berätta om Jonas Alströmers verk. Här finns beskrivningar av Carl von Linné från hans Västgötaresa 1746, utdrag ur Rothofs "Hushållsmagasin" från 1762 och från Anders Berchs tygprovssamling. Andra samtida beskrivningar är hämtade från Anders Tidströms resa i Västergötland och Abraham Abrahamsson Hülpers och Nils Hvalströms beskrivningar av 1700-talets Västergötland. Mot detta kontrasteras en beskrivning av ett kvinnoöde vid manufakturen. En av väverskorna blev med barn och såg ingen annan utväg än att dränka sig i ån. Man får följa det tragiska händelseförloppet hämtat från manufakturrättens protokoll.

Författaren väljer också att ta upp de vetenskapliga diskussionerna om betydelsen av Alingsås manufakturverk. Linnés mycket positiva omdömen i samtiden jämförs med den kritik Stråhle framför i sin "Alingsås manufakturverk" från 1880-talet. Wadensten fullföljer tyvärr inte resonemanget om den vetenskapliga debatten med att visa på liberalen Eli F. Heckschers totala fördömande av Alströmers verksamhet. Inte heller den äreräddning av Alströmer som Per Nyströms forskning ger när det gäller Alingsås manufakturverks betydelse tas upp.

Den andra av de stora textilindustrierna i staden, Alingsås bomullsväveri grundat 1862, lyfts fram både utifrån grundaren Charles Hills frus, Margret Hills, betydelse och genom berättelser av textilarbeterskor och miljöbeskrivningar från fabriken. Här är viktiga ledord buller, långa dagar, dålig lön, arbetsskador och en solidaritet som leder fram till bildandet av fackföreningar och politisk aktivitet. Hilda Lund, framstående inom arbetarrörelsen och med flera kommunala uppdrag, nämns.

Men Alingsås är inte bara Alingsås manufakturverk och Alingsås bomullsväveri. Under 1900-talet fanns ett flertal textilföretag i Alingsås som Eugen Weiss Silfa med sina textiltryck. Weiss kom till Alingsås med sitt företag 1938 på flykt undan Hitlers förföljelser av judar. Han etablerade här en verksamhet, som genom tryckta tyger lever kvar i många alingsåshem, trots att företaget försvann till Irland på 1950-talet. Även Alingsås sidenväveri tillkom i staden under 1930-talet.

Av konfektionsindustrierna behandlar författaren Kabom som startade sin verksamhet i Alingsås redan 1907. Från samma tid är Sveriges Förenade Linnfabriker och den på 1930-talet grundade Drabant. År 1959 etablerade sig Martinette i Alingsås och blev känt genom "Alla stjärtars byxor". Från alla dessa företag finns det trevliga berättelser i första eller andra hand som beskriver arbetsförhållanden och tidsandan i en textilstad från sekelskiftet fram till 1980-talet. Av annat slag än de tidigare beskrivna företagen är Lindex som grundades i Alingsås. Lindex har idag har en omfattande verksamhet med försäljning av dam- och barnkläder på många orter runt om i världen.

Av dagens textilverksamhet lyfts två företag med Alingsåskoppling fram: Mariedal Design och Nudie Jeans. Båda företagen har en miljö- och återvinningsprofil.

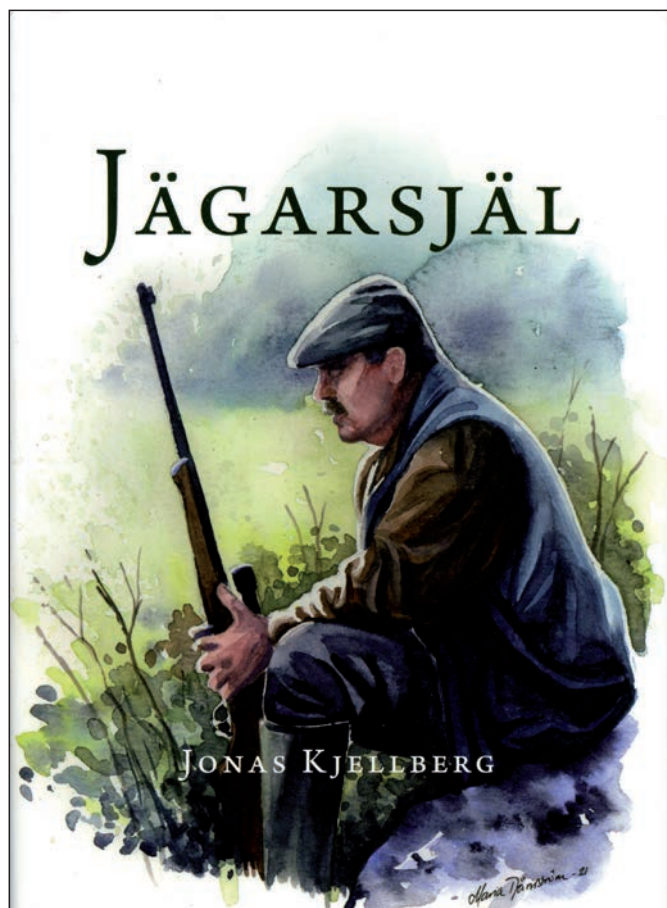
Boken avslutas med avsnitt om mönsterritare vid Silfa och Alingsås bomullsväveri. Här presenteras bland andra Wanjia Djanaieff. Författaren ger också en beskrivning av kvinnors förhållande till textilier. Textilslöjd, handarbete, hemsömnad samt sparsamhet och vård av textilier lyfts fram som en viktig del av vår kultur som behöver bevaras. Kristina Wadensten reagerar starkt mot begreppet "Förspild kvinnokraft" om handarbete och lyfter fram museernas betydelse för bevarande av den kulturskatt som äldre textilier utgör. Alingsås museums grundare Anna Norlander och hennes samlargärning beröms.

Beträffande textilindustrin i Alingsås har det tidigare skrivits om såväl Alingsås manufakturverk som Alingsås bomullsväveri. Det finns också två tidigare verk som beskriver större delar av textilstaden. I "Alingsås – staden vi bygger" som utgavs till Alingsås 350-årsjubileum 1969 skrev Gunnar Berg om näringslivet i staden och där textilindustrin upptog ett 20-tal sidor. Kjell Georg Johanssons skrift "Från textilindustri till beklädnadsindustri. En studie i södra Västergötland med betoning på Alingsås" är uppbyggd i två delar: En historisk allmän del som beskriver utvecklingen i Västsverige och en intervjudel som speglar textil- och konfektionsindustrin i Alingsås. Den senare har vissa likheter med Wadenstens skrift men har inte samma kvinnoperspektiv.

Med bokens upplägg och värtaligheten för vårdandet av textiltraditionen fyller Kristina Wadenstens bok en plats bland Alingsåslitteraturen om textiltraditionen i staden. Författaren har lyckats med sina föresatser att lyfta fram Alingsås som textilstad, både historiskt och idag.

Ulf Lycke

Jägarsjäl

Jonas Kjellberg bor på danska Læsø i Kattegatt men är i själ och hjärta västgöte. Han är född och uppvuxen på Frielsberg (Friels socken) som stod i nära släktsförbindelse med godset Storeberg där Kjellbergare bodde i fem generationer.

Jonas Kjellberg är jägare och hundman sedan barndomen. Han har stor kunskap om jakt och vildnad och har varit jaktelev i både Skottland och Tyskland. Det är om sina upplevelser i skog och mark han delar med sig av i boken *Jägarsjäl*. Jakt är något som hör samman med oss människor. Vi har jagat så länge vi har funnits till. Konstigt vore annat. Att ha en jägarsjäl handlar inte bara om att nedlägga ett byte utan att se sig som en del av naturen. Kunna lyssna till skogens musik, känna djurens väg, reagera på dagens rovdrift av naturen och låta en fågel flyga utan att den måste skjutas.

Var grundläggs intresset för jakten? Är det att läsa och ta jägar-examen? Kanske, men förmodligen inte. I Jonas Kjellbergs fall är det påverkan från fadern. "Försommarskvällar tillsammans med pappa på morkullejakt är bland mina allra tidigaste jaktminnen. De kom i hög grad att forma min jägarsjäl."

Hans första vapen var ett luftgevär av modellen Diana 25 (hur många har inte haft denna modell?). Med detta vapen nedlade han de stora rättorna som på kvällen kom fram i ladugården på Frielsberg. Gömd i en fodervagn i taket gjorde honom osynlig för de skygga djuren och så kunde han pricka dem en efter en. De blev sedan till mat åt Berguvarna som föddes upp hos jägaren Hellström. Uvarna hölls i fångenskap och brukades till kråkjakt.

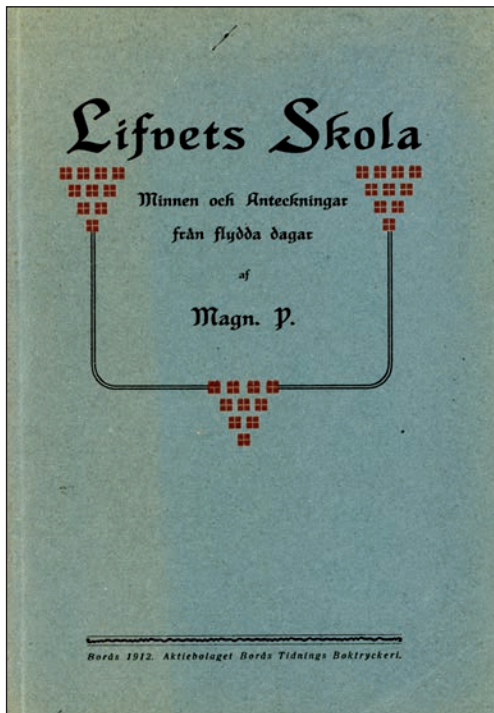
Ett spännande kapitel i boken berättar om en jakt som aldrig kan glömmas. "Varje år i slutet av augusti reste pappa med sin syssling Hans till fjällen för att jaga ripor." Någonstans nordväst om Sveg sattes Jonas och hunden Tango av på en basväg. Här skulle de själva jaga skogsfågel. Hämtning av dem skulle ske senare på dagen. Ensamjakt är nödvändigt för att en bra jägare skall fostras och utmejslas. Förutom hunden fanns turligt nog också en kamera modell *Agfa* med. Äventyret slutar med att Tango spårar upp en björn. Mötet kunde senare ha blivit ifrågasatt men tack vare kameran finns beviset kvar i en bildruta. Björnen står inte långt ifrån och är irriterad på hunden som skäller. Vad göra? Jonas Kjellberg börjar sjunga psalmen "*Jag lyfter mina händer upp till Guds berg och hus ...*" Då får "nalle" nog och vänder på tas-sen och lommar därifrån. Tänk vad lite psalmsång kan förändra en livssituation!

Boken *Jägarsjäl* innehåller 165 s. intressanta nedteckningar från jakt och möten med härliga personligheter. Alltifrån jägare Hellström på Frielsberg till farbrodern Herbert Kjellberg som kallades *Konsuln*. Han hade ansökt att få bli svensk konsul i Nairobi men vid en viss eftertänksamhet ångrade han sig och skickade in en avsägelse. Det parodiska var att konung Gustav V vid samma konselj sa ja till konsulskapet men efter några ytterligare ärenden också fick säga ja till avsägelsen. Dock kom Herbert att hela livet benämnas just *Konsuln*. Han hade också kunnat titulera sig storviltsjägare. Vid en av hans jakter fanns prinsen av Wales med. Ett skadeskjutet lejon gör ett utfall mot prinsen. Herbert skjuter lejonet men beklagar att det tog två patroner att fälla det. Prinsen ordnar så att hans adjutant skickar ammunition till Herbert i alla år, utom 1939-1945. När Herbert är död och allt är tillvarataget hittar Jonas en patronkartong med trehundraåttiosex patroner kaliber .416 Rigby. En god vän som är vapenhandlare köper dem och det räcker till kostnaden för en gravsten och en låda Mercurey, ett underbart och försummat Bourgognevin.

Maria Tjörnström har på ett mästerligt sätt illustrerat kapitlen med naturbilder i akvarell.

Skollärarminnen från Ambjörnarp

Folkskolläraren i Ambjörnarp Magnus Pettersson är i dag mest ihågkommen för sitt verk *Beskrifning öfver Kinds härad* (första upplagan 1882). 1912 gav han ut en liten bok med blandade hågkomster och reflektioner från sitt långa och innehållsrika liv med titeln *"Lifvets skola"* som också är ett viktigt bidrag till kindbolitteraturen.

Pettersson föddes 1834 i Sjötofta, där hans morfar varit klockare i 56 år. Föräldrarna var hemmansägare men tvingades sälja sin gård efter missväxtåren på 1820-30-talen, och han växte upp under fattiga men trygga och varmt religiösa förhållanden. Han fick några veckors grundläggande undervisning hos en lokal "skolmoster", gick sedan två månader i socknens nyinrättade ambulerande folkskola och därefter i konfirmationsläsning, med konfirmation i Tranemo gamla kyrka 21 oktober 1849. Denna korta studietid gav mersmak och Pettersson bestämde sig för att bli folkskollärare.

För att få råd till seminariestudier blev Pettersson handelsdräng. "Det var på den tiden ännu", skriver han, "såsom det varit långa tider tillbaka, att en stor del från Borås- och Ulricehamnstrakten, samt i öfrigt från de 7 häraderna i södra Västergötland, ägde rätt till s.k. gårdfarihandel i alla rikets trakter. Det var vanligt härvid, att äldre handlande togo s. k. handelsdrängar med sig, som de lämnade manufakturvaror, och handelsdrängarnas löner utgjorde hälften af det som kunde besparas vid förtjänst." Flera års framgångsrikt handlande i Skåne följde, och det var frestande att fortsätta på handelsbanan. "Men den gamla barndomsåstundan att bli skollärare segrade, så att jag beslutade med första möjliga afsluta handelslifvet."

Han skrev därför in sig vid Lunds folkskollärarseminarium den 31 januari 1861. Studietiden var inte fastställd utan berodde på studentens läshastighet. "För min del tänkte jag stanna vid seminarium tvänne år. Men under första terminen erhöj jag bref från dåvarande v. pastor Sjöblom i T., att skolläraresysslan i A. och S. blifvit lediga genom förre lärarens avskedstagande, och vid skolrådssammanträde hade v. pastorn blifvit uppmanad att skriva och fråga om jag vore sinnad att söka platsen och i så fall underrätta när jag kunde blifva kompetent?"

Efter en tvekan som bestod dels i att han visste att den förre läraren

hade haft besvär med skoldistriktet, dels i att han låg bra till för en tjänst i sin gamla handelstrakt, meddelade han att han tänkte söka tjänsten i hemförsamlingen så fort han blivit behörig, vilket han nu i stället tänkte bli vid årets slut. Beslutet krävde alltså en avsevärd forcering av studierna. Den 16 december avlade han framgångsrikt folkskollärexamen inför domprosten A. N. Sundberg (senare ärkebiskop), eftersom biskop Thomander var sjuk.

Pettersson började undervisa i Ambjörnarp den 2 februari 1862, och hade där 75 elever i åldrarna 8-18. Skolhuset var bebott av en soldatänka som bedrev någon sorts caféverksamhet där och inte var särskilt glad över att en lärare flyttade in. "Sedan nära 6 veckor voro till ända i A. var det att flytta till S., $\frac{3}{4}$ mil. Som det var skolhus äfven här, tänkte jag att det skulle blifva hemtrefligare än i A., och tog alla mina bosaker med dit, men här mötte än svårare vidrigheter och otrefnad." Här var fyra gamla personer inhysta och dessutom en ung kvinna med ett nyfött barn. Soldatänkan bodde kvar i Ambjörnarp skolhus till 1865, då Pettersson gifte sig och behövde mer utrymme. Han köpte då en undantagsstuga som hans avlidna moster varit ägare till och som soldatänkan fick flytta in i. "Då nämnda soldatänka måste flytta var hon mycket ond på mig och talade illa om mig, men en eller två gånger tittade jag till henne i denna stuga och då visade hon sig både vänlig och tacksam för min bekostnad för henne."

Som kommunalstämman ordförande på 1870-talet verkade han för att stomhemmanet i Ambjörnarp skulle köpas av församlingen och göras till fattigbostad för att ersätta socknens sju små fattigstugor, men dessa planer gick inte i lås på grund av motstånd från några av de mest välbärgade bönderna. Hans idéer om ombyggnad av skolhuset motarbetades också av en "barnlös ägare af $\frac{1}{2}$ säteri, som alltid såg skolan med oblida ögon". Historikern Margaretha Mellberg har studerat folkskollärares självbiografier som genre och menar att "problem med bönderna på skolorten" är ett typiskt motiv. Pettersson skriver att av "det nämnda skulle man kunna draga den slutsats, att jag var en stridig människa efter jag fick så mycket gensägelse eller måste ge vika så ofta, men det har varit en svaghet hos mig, att jag ofta haft svårt att göra min vilja gällande bland allmänheten fast jag velat dess väl".

Mellberg framhåller att de tidigaste folkskollärarna inte var renodlade pedagoger utan som regel hade en parallell yrkesutövning. Pettersson var, förutom handelsman, sigillgraverare. Efter den första terminen av undervisning kvitterade han hos skolkassören ut 50 kronor för tjänstgöringen i Ambjörnarp och 50 för Sjötofta, vandrade till Halmstad och tog ångbåt därifrån till Malmö, sedan "järnväg till Lund, där ett skolmöte hölls. Sedan tog jag ut på landet vid ett par järnvägsstationer, där jag graverade icke så få sigill" innan höstterminen började.

Så småningom skildes skoldistriktet från varandra och Pettersson blev lärare i endast Ambjörnarp, där ett nytt skolhus med lärarbostad uppfördes 1879. Vid invigningen skänkte Pettersson 50 böcker till ett offentligt lånebibliotek. "Dessa böcker lästes till en början flitigt af ungdom och äldre och ökades med inköp af några nya böcker för den årsavgift af 25 öre, som erlades af hvarje person som lånande medlem. Omsider tog tidningsläsandet öfverhand, så att boklånen upphörde."

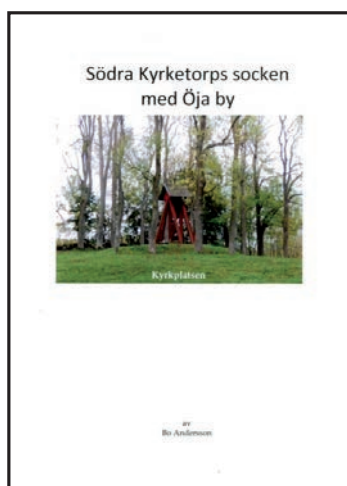
Pettersson deltog i nordiska skolläarmöten i Stockholm 1880, då Sveriges folkskollärförening bildades, och Oslo 1885, och han reste ofta tillbaka till Skåne på besök hos gamla bekanta. Sommaren 1880 träffade han redaktören för tidningen *Vestkusten* under en badsemester i Varberg och uppmanades av denne att skriva något om Kind för hans tidning, för att intressera prenumeranter i området. "Hvad jag skref skulle först intagas i tidningen och

sedan ville han lämna mig några hundra ex. häftade samt något kontant i ersättning. På detta sätt kom jag att bli författare till Beskrifning öfver Kinds härad, som öfver 100-sidig utgått i 3 upplagor.” Pettersson skrev också en broschyr om ”*Folkundervisningen förr och nu*” som trycktes av samma redaktör, och 1894 lät han själv trycka 1000 exemplar av sin skrift *Kort sammandrag af Svenska folkundervisningens historia*. Han framhåller att hans alster vann spridning både i storstadsområdena och i Nordamerika. Pettersson hade nämligen många kontakter i Nordamerika; 600 av hans gamla elever emigrerade och hörde ibland av sig, och han läste och skrev sporadiskt i flera svenskamerikanska tidningar, framförallt *Svenska tribunen*.

Mellberg menar att folkskollärares självbiografiska texter kan delas in i två övergripande kategorier. Det är dels ”*minnen som behandlar särskilda händelser, företeelser eller miljöer som författaren påminner sig senare i livet och önskar rädda till eftervärlden*”, dels ”*livshistorier, dvs. författaren berättar om sitt liv och yrkesliv, eller delar av detta*”. (Mellberg, *Pedagogen och det skrivna ordet. Skrivkonst och folkskollärare i Sverige 1870-1920*, Göteborg 1996, s. 170) Petterssons bok kombinerar dessa kategorier och belyser både det personliga och platsspecifika och folkskolans mer allmänna utveckling.

Oscar Söderholm

Liten socken med liten bok!

Södra Kyrketorp har fått sin första sockenbok. Denna lilla socken ligger mellan Segerstad och Högstena i Falköpings kommun. Det är den minsta socknen i hela Gudhems härad. Det är Bo Andersson från Stenstorp som ligger bakom projektet. Mest förvånansvärt är väl kanske upplagens storlek. Endast 70 ex. är tryckta.

Södra Kyrketorp saknar trots sitt namn just en egen kyrka. Den fanns fram tills 1816 då den revs, tillsammans med flera grannsocknars kyrkor. Istället hänvisades till Stenstorps kyrka. Men det skedde inte utan protester. Sockenborna fick gemensamt betala 156 riksdaler i böter för sitt motstånd. Kvar idag finns en kyrkplats med klockstapel.

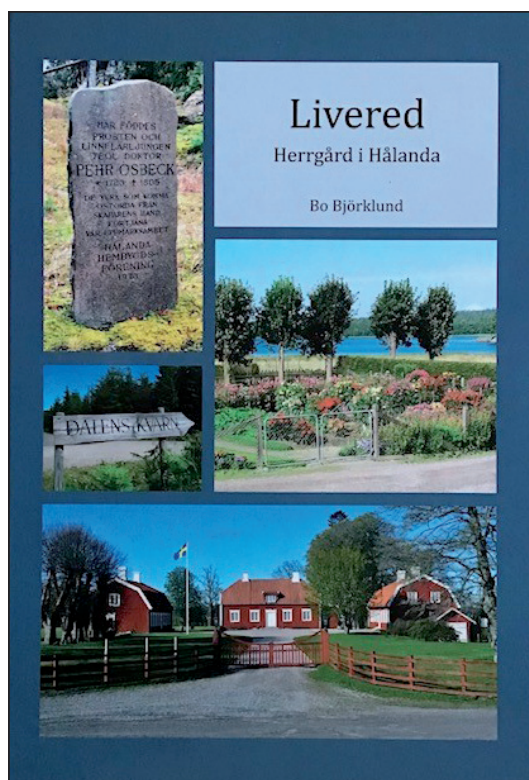
Boken är en grundlig genomgång av gårdarna i socknen, rikt illustrerad med bilder på äldre arkivalier och många äldre fotografier.

De flesta av oss har troligen åkt från Falköping till Skövde, och då faktiskt passerat genom Södra Kyrketorp, troligen utan att ens notera socknens namn. Någon vägskylt lär inte finnas på plats.

Boken omfattar 156 sidor och är troligen redan slutsåld!

Sven-Olof Ask

En herrgårds historia

Livered ligger i norra delen av Ale kommun. Denna herrgård har en spännande historia, särskilt som ägarna till Livered räknar namn såsom G ripenstedt, Alströmer, Sahlgren och Silfverschiöld. Herrgården Livered tillhör fideikommisset Koberg.

En av Linnés apostlar var född på gården Oset i Hålanda. Han hette Pehr Osbeck. Han gjorde resor till både Kina och Java, och gav som många andra lärjungar till Linné, namn åt en växt. Osbeckia chinensis minner än i dag om Pehr Osbecks gärning.

Bo Björklund har tidigare skrivit ett flertal böcker om Risveden (1-3), samt om flera gårdar i trakten.

Den nya bok han nyligen presenterat handlar om herrgården Livered, som ligger i Hålanda socken. Boken omfattar över 300 sidor i stort format. Liksom tidigare har utgivaren varit mycket noggrann med text, bilder och kartor. Inte minst ett omfattande register gör det lätt för läsaren att snabbt hitta vad man söker.

En del av boken handlar om det faktum att den medeltida vägen från Lödöse gick igenom Livered. Denna handelsvägs stora betydelse är knappast utforskad – ett forskningsområde som jag gissar att författaren kommer att utveckla.

Boken är ett gott tillskott till litteraturen över nordvästra delen av f.d. Älvsborgs län.

Sven-Olof Ask

Västgötalitteratur på Facebook

Många har anslutit sig som ”vän” till Västgötalitteraturs Facebooksida. Just nu har vi 717 som gillar sidan!

Du som är med i Facebook – skriv Västgötalitteratur i rutan, så kommer vår facebook sida fram.

Där kan Du följa aktuella händelser i föreningen och även göra egna inlägg om västgötalitteratur. Du kanske vill lyfta fram en ny bok, eller eftersöka en gammal dito.

Fridas bok – ett litterärt och lyriskt mästerverk 100 år

Omslaget till Fridas bok 1922 tecknades av illustratören och grafikern Robert Högfeldt. Vi ser här diktens Frida med sin kavaljer på promenad inom en ram krönt av en amorin som kärleksfullt blickar ner på de två – en kärlekssituation diktaren själv drömde om men aldrig fick uppleva. Foto: Marianne Brattberg 2021.

”Ännu hade inget spöke uppenbarat sig, men vi kände båda det kalla luftdraget omkring oss, som brukar förebåda de bortgångnas andar”. Citatet är hämtat ur ett brev skrivet av Birger Sjöberg till sin äldre bror Gösta och beskriver känslan hos Sjöberg då han med tåg på järnvägen från Herrljunga närmar sig sin barndomsstad Vänersborg i november 1923.

När vi i år kan uppmärksamma att det är 100 år sedan Birger Sjöbergs debutverk *Fridas bok* utkom kan man också konstatera att denna bok bör tillhöra till en av de största framgångarna för ett verk vilket kan räknas till västgötalitteraturen. Nu förknippas kanske inte *Fridas bok* med västgötalitteratur hos någon bredare krets men definierar man denna genre att omfatta verk skrivna av västgötar och även inspirerade av miljöer och personer i Västergötland är den definitivt att räkna till västgötalitteraturen.

Författaren, diktaren och tonsättaren Birger Sjöberg föddes i Vänersborg 1885 som son till manufakturhandlarparet Anna och Gustaf Sjöberg. I familjen fanns även den äldre brodern Gösta och den yngre Eric, därtill syskonen Anna och Birger d.ä. döda som späda. Birger kom att bo i Vänersborg fram till 1906, det år då han fyllde 21. Han lämnade då barndomsstaden för ett år i Stockholm innan han 1907 flyttade till Helsingborg för en journalisttjänst på Helsingborgs-Posten.

I Sjöbergs barndomshem fanns en stor kärlek till musiken och redan i de tidiga tonåren visade han sin förmåga i trevande försök som diktare och skribent. Åren kring sekelskiftet 1900 kan vi

se de första exemplen på denna spirande talang i kåserierna i kamratkretsens handskrivna tidning *Från* samt i ett antal dikter, varav närmare ett 30-tal publicerades i skämttidningen *Karbasen*. Hans intresse för litteraturhistoria var stort och som en av de stora förebilderna stod Carl Micael Bellman vars dikter hänförde Sjöberg redan som 15-åring.

Ända sedan tidiga ungdomsår hade diktandet varit en del i Sjöbergs liv men det var hela tiden något som gjordes vid sidan av arbetet som bodbetjänt och senare som journalist. Under de sista åren i Vänersborg hade Birger börjat skapa visor och därmed kunnat tonsätta dikterna. Dock inskränkte sig publiken till vänkretsen och flera av dikterna var just tillfällighetsdikter som skrevs för att roa kamraterna.

En ung Birger Sjöberg förevisar tapeter i Georg Nyströms Jern-, Färg- och Tapethandel på Drottninggatan i Vänersborg. De intryck Sjöberg fick av Vänersborg och vänersborgarna under åren i ”boden” 1903-1906 kom att utgöra betydelsefulla byggstenar till texterna i *Fridas bok*. Foto: Georg Nyström ca 1905. (Vänersborgs museum)

Från omkring 1918 kom diktandet och tonsättandet in i en mer produktiv och målmedveten fas hos Sjöberg. På dagarna arbetade han på tidningen medan nätterna ägnades författarskapet hemma i Villa Daghill i Ramlösa. Det var en för författaren brännande tid präglad av ekonomiska svårigheter. Stödet för Sjöberg och den som möjliggjorde detta liv var hushållerskan Anna Rosdahl som servade en konstnär som psykiskt pendlade mellan höjder och djupa dalar. Flera av de dikter och visor som nu skapades tillhörde de så kallade *Fridavisorna*. Betydande delar av innehållet i dessa visor hade Sjöberg hämtat inspiration till från barndomsstaden Vänersborg.

Före 1923 hade Birger Sjöberg endast framträtt med sina visor för den egna kamratkretsen, som här i december 1909 då han underhåller vänner från Helsingborgs-Postens redaktion. Foto: Wilhelm Åkerberg. (Vänersborgs museum)

Inför Fridaturnén 1923 togs ett antal reklamporträtt av Birger Sjöberg i fotograf Rahms ateljé i Malmö, varav detta är ett. Föga anar man här den vända och plåga Birger skulle komma att uppleva inför varje framträdande. Publikens jubel och ovationer kunde aldrig dämpa det dåliga självförtroendet eller jaga Blamageguden från Sjöbergs axel. (Vänersborgs museum)

Under slutet av 1910-talet tycks Sjöberg ha fått distans till de mörka minnen som tidigare varit förknippade med Vänersborg, föräldrarnas konkurs och sin egen misslyckade skolgång och motgångar i kärlekslivet. När Sjöberg gjorde ett kort återbesök i födelsestaden i samband med en kanalsresa 1918 steg staden fram som en dröm från en annan tid. När Sjöberg nu i diktens skepnad började skapa småstadsideyllen Lilla Paris var det en idyll han byggde med minnenas virke från barndomens Vänersborg och han befolkade sin litterära stad med personligheter vars drag hämtats från födelsestadens rika galleri av människor. Kanske var det främst i personporträtten Sjöberg kunde finna en bro mellan diktarvärlden och verkligheten. I dikterna möter vi den borgerliga småstad som mer är kvar i 1800-talet än tagit steget in i den nya tiden, en stad som vilar trygg under Rådmanens vakande blick. Det är dock en idyll som presenteras med stänk av ironi och någonstans mellan raderna kanske Lilla Paris undergång kan skönjas.

Kring 1920 tros tanken ha väckts hos Sjöberg om att publicera sina visor. Ett avgörande steg togs den 15 mars 1921 då han på vännen och läkaren Arvid Björkmans 46-årsdag framförde vad som då var tänkt som en tillfällighetsdikt – *Hos min doktor*. I vänkretsen vann visan en stor uppskattning och Sjöberg kom nu också att drivas av vännerna och sin bror Gösta i att förverkliga tankarna om en publicering. Problemet var emellertid att Sjöbergs melodier till visorna inte var nedtecknade då han inte kunde läsa noter. Bristen avhjälpes av kantorn och musikdirektören Hjalmar Johansson i Helsingborg som under hösten-vintern 1921-22 satte noterna till den Sjöbergska visskatten.

I maj 1922 fick Sjöberg visorna antagna av Bonniers förlag, dock till betydligt lägre arvode än han själv tänkt och i en mer bantad version än han önskat med endast 31 visor av över 40-talet insända. Dock skall man ha i åtanke att Sjöberg var en debutant och ett mycket osäkert kort för förlaget.

Så snart kontrakt var tecknat påbörjade några ur Sjöbergs vänkrets och inte minst brodern Gösta en intensiv marknadsföringskampanj. När vissamlingen, som fick namnet *Fridas bok. Ord och Toner av Birger Sjöberg. Småstadsvisor om Frida och Naturen om Döden och Universum*, gick i tryck var Sjöberg själv på resa genom Frankrike och Spanien. Han återkom i november och kort därefter låg *Fridas bok* på bokhandelsdiskarna. Recensionerna lät inte vänta på sig. Såväl lokaltidningar som rikspressen uppmärksammade den 37-årige debutanten och med några undantag var recensenterna översvallande positiva. Redan efter två veckor, i mitten av december, var första upplagan på 2000 exemplar slut och en andra gick i tryck. Inom loppet av ett år skulle boken komma att tryckas i 20 000 exemplar.

Samtidigt som *Fridas bok* släpptes ville publiken höra Sjöberg själv framföra sina visor och de första konsertbokningarna kom. Sverige gick i "Fridafeber" och våren 1923 tvingades Sjöberg ut på en landsomfattande turné. Vänkretsen hade nu bytts mot fyllda konserthallar med upp till 1300 personer i publiken där det mest hedrande uppdraget var ett framträdande vid invigningen av Stockholms Stadshus i juni. Turnén blev en plåga för Sjöberg som led av obeskrivlig och tärande rampfeber. Han hade drabbats av framgången. Detta till trots gjordes en ny turné på hösten samma år och det var då barndomsstaden Vänersborg besöktes för två konserter den 4 och 5 november på stadens teater. Det var här han skulle komma att möta spökena i den stad han lämnat 17 år tidigare. Då hade han varit en skugga, en av stadens alla bodbetjänter, men stod nu på scenen som landets mest hyllade visdiktare.

Sista konserten hölls i Helsingborg den 22 december. Även om Sjöbergs litterära och musikaliska skapande skulle fortsätta med bland annat *Kvartetten som sprängdes* 1924 och *Kriser och Kransar* 1926 ställde han sig aldrig mer på en scen. Birger Sjöberg avled valborgsmässoafton 1929 i sitt 44:e levnadsår.

Peter Johanson

Nils Lindes bokbinderi

Ju mer man vet, desto mer ser man. Detta fick jag bekräftat när jag i slutet av december befann mig i ett arkiv i Borgunda socken, Falköpings kommun. När jag bläddrade igenom en psalmbok tryckt i Göteborg 1785, fann jag ett kvitto från Nils Lindes bokbinderi. Fram tills ganska nyligen var Nils Linde för mig inte så mycket mer än ett namn på en duktig bokbindare i Göteborg, men tack vare den nytvunna boken om honom så vet vi så mycket mer. Med den nya kunskapen stannade jag upp och tittade närmare och fotograferade. 33 kr kostade reparationen av psalmboken 1959.

Jag delgav Nils Linde-bokens ena författare, Jan Westin, bild och uppgifter.

Jan svarade bl a: "Intressant med räkningen, som är i svart/vitt. Den räkning vi avbildar i boken har N och L i rött. Underskriften är förmodligen av hans "kamrer" Olle Svahn."

Niklas Krantz

”Skara böxer” 1840

”Skara böxer” i september 1840 enligt Billmark. Under år 1872 började man riva delar av det norra tornet.

Carl Johan Billmark (1804 – 1870) är en av Sveriges mest kända litografer och tecknare som verkade under mitten av 1800-talet. Född i Stockholm kom han att leva större delen av sitt liv i Paris, där han avled i början av november 1870 under tyskarnas belägring av staden. Den intresserade rekommenderas att läsa hans detaljerade biografi av Bo Wingren 2011, en kortare version i Svenskt biografiskt lexikon (SBL) eller ett tidigt sammandrag i Svenskt konstnärslexikon.

Under andra delen av sin levnad gjorde Billmark några tillfälliga besök i hemlandet, bl a åren 1839–40. Han företog då en tecknarresa på Göta kanal, som i samarbete med litografen Oscar Cardon (1812 – 1899) och författaren ”Orvar Odd”, d v s Oscar Patric Sturzen-Becker (1811 – 1869), resulterade i ”Från Stockholm till Göteborg. Pittoreska vyer från Götha kanal och dess närheter”, Sthlm 1841–43. Men man kan eventuellt ha färdats i den andra

riktningen, d v s från Göteborg till Stockholm.

Ty i den ordningen redovisas i varje fall teckningarna och texterna därtill i de två exemplar som är tillgängliga på Skara stifts- och landsbiblioteks forskaravdelning. Den första teckningen från Västergötland föreställer sålunda Ströms kanal vid Lilla Edet. Sedan följer fyra vyer från Trollhättan och två från Läckö med Husaby kyrka som avslutning på sevärdheter längs Västgötalinjen. Alla är daterade kring höstdagjämningen 1840. I Billmarks ”Svenska vyer” Sthlm 1852, hittar man dessutom ”Warnhems kyrka” enligt SBL.

Foto Västergötlands museum

Resan på Göta kanal 1840 företogs sannolikt på någon av hjulångarna Eric Nordevall eller Thomas Telford. Men Billmark gjorde tydligen även en avstickare till lands via bl a Skara. Ty de här återgivna skisserna av Skara domkyrka är daterade 18/9 och 20/9 1840. De påträffades under en genomgång av mer än 600 skisser m m av Billmarks hand, vilka Nationalmuseum förvärfvade av Billmarks änka Emilie Billmark.

Änkan var sjöofficersdotter och döpt Emilie Sophia Cecilia Dederling (1813 – 1900) i Norrköpings Hedvigs församling. Hon flyttade till Stockholm omkring 1835 och blev sömmerska. Var hon sedan gifte sig med Billmark 1856 är oklart. Båda hade dock bott länge i Paris tillsammans, när hon fick uppleva den tyska belägringen av staden och makens död 1870 samt Pariskommunen året därpå.

Emilie Billmark bodde kvar i Paris och blev med tiden inte bara den svenska, utan hela den skandinaviska koloniens ”doyenne”. Hon begravdes på kyrkogården i Montparnasse vid sidan av sin make. Hennes jordfästning förrättades av Nathan Söderblom, som då under några år var pastor för den svenska kolonin fram till sin doktorsdisputation vid Sorbonne 1901. Makarna Billmarks kvarlevor har emellertid flyttats till benhuset på kyrkogården Père-Lachaise enligt vänligt meddelande från kyrkogårdsförvaltningen i Montparnasse.

Litteratur:

Lundin, C, Emilie Billmark. – *Idun* 6(1893):4 s 25–26.

Romdahl, A L, & Dahlgren, S, Skara domkyrkas byggnadshistoria, Uppsala 1928.

Wingren, Bo, Carl Johan Billmark, Sthlm 2011.

Pelle Räf

Föreningen för Västgötalitteratur, 1962-1982

Del 1

Västgötalitteraturs styrelse fotograferad vid ett tidigt sammanträde. Från vänster syns: Johan Jakobsson, Sven-Evert Gustavsson, Nils Sandberg, Bengt Stenberg (ordf.) och Jörgen Elgström. Foto Lars Hasselberg.

Uti från styrelsens protokoll, verksamhetsberättelser och Meddelanden kommer här några nedslag i en livfull och aktiv förenings verksamhet under tjugo år.

"Hållvarta de' egentligen geck te' då föreninga bildades"

Mer västgötskt än så kan knappast rubriken vara på ett föredrag som ska handla om bildandet av en förening vars syfte är att samla intresserade boksamlare av västgötalitteratur. Föredragshållaren är naturligtvis Ingvar Kjörck, som på föreningens 25-årsjubileum den 28 mars 1987 berättade att det "var på vippet att föreningen aldrig blivit bildad", då den 29 mars 1962.

Ett upprop hade då skickats ut till intresserade västgötasamlare undertecknat av ryttmästare Bertil Ekberg, Dagsnäs, stadsbibliotekarie C Wilhelm Jacobowsky, Skara, intendent Benjamin Lidholm, Lidköping, doktor Nils Sandberg, Göteborg, landsbibliotekarien Bengt Stenberg, Skara och redaktör Folke Tengeland.

I uppropet fanns en inbjudan till ett möte på Gamla Rådhuset i Lidköping den 29 mars 1962. Syftet med mötet var att utröna om det fanns tillräckligt underlag för att bilda en förening med uppgiften att tillvarata intresset för västgötalitteratur. Tydligt gick diskussionens vågor höga bland de cirka 50-talet närvarande mötesdeltagarna. *"Församlingen hade inbjudits mer eller mindre på en höft. Det uppdämda och ivriga intresset gjorde debatten rätt stormig"* (Meddelandet nr 1, 1982). Kanske fick ryttmästare Ekberg det sista ordet, då han i ett debattinlägg betonade att man i den nybildade föreningen vill söka samla alla samlare av västgötalitteratur från skilda delar av landskapet. Hr Ekberg menade vidare det förhållandet att västgötalitteratur är en eftersökt vara. Om man kommer in på ett antikvariat och vill köpa något dylikt får man

oftast svaret att något sådant inte finns, och skulle något komma in säljs det omedelbart. Avslutningsvis ansåg hr Ekberg att föreningen bör verka för att böcker kommer samlare till godo på bästa och billigaste sätt.

Sammanfattningsvis står det i protokollet § 8 att "Föreningen inte skall vara ett forum för storsamlare, utan att man skulle utforma dess program med tanke också på de små samlarna och på dem som överhuvud var intresserade av litteratur om hembygden".

I § 9 kan man läsa om olika programformer som diskuterades under mötet. Detta kunde till exempel vara dubblett-förmedling, bibliografisk orientering, omtryck av sällsynta skrifter med mera. Förslag om ett medlemsblad framfördes och på tal om föredragsverksamhet föreslogs ett föredrag med titeln "Vad är västgötalitteratur?"

Vid mötets slut hade 39 personer antecknat sina namn på en intresselista och Sven-Evert Gustafsson, som deltog på detta möte, minns hur mötesordföranden C. Vilh. Jacobowsky fick dela en duplicerad mötesinbjudan till två A5-lappar, som han sedan lät skicka runt bland de närvarande.

Avslutningsvis valdes en interimsstyrelse bestående av sju personer samt tre suppleanter. Interimsstyrelsen fick i uppdrag att till nästa möte ha förslag på stadgar och namn på föreningen.

Styrelsemöte med föreningen Samlare av västgötalitteratur:

På detta första möte den 17 maj 1962, förlagt till Falbygdens Museum, togs följande viktiga beslut:

Det beslöts att namnet för föreningen skulle vara "Föreningen för Västgötalitteratur".

Följande stadga för föreningen antogs:

§1 Föreningen utgör en sammanslutning av personer och institutioner, intresserade av västgötalitteratur, och har till syfte att odla detta gemensamma intresse, till ömsesidigt gagn och till ingens förfång.

§2 Vid årsmöte, som hålles senast under februari månad, väljes styrelsen, som består av sju personer med tre suppleanter. Samtidigt utses två revisorer jämte en suppleant för granskning av föreningens räkenskaper och styrelsens förvaltning.

§3 Vid årsmötet skall avgivas revisionsberättelse och styrelsens arbetsberättelse för föregående år, varefter föreningen beslutar om ansvarsfrihet.

§4 Omröstning sker öppet, om ej sluten votering begäres. Vid lika röstetal äger ordförande utslagsröst.

§5 Medlemsavgiften fastställs vid årsmötet.

§6 Styrelsen utser ett publiceringsutskott på tre personer att redigera ett medlemsblad samt ombesörja bokförteckningar och nytryck till sällsynta skrifter.

§7 Förslag till ändringar av dessa stadgar skall skriftligen inlämnas till styrelsen. Beslut om sådan ändring skall fattas med 2/3 majoritet vid två på varandra följande sammanträden.

Styrelsen:

Styrelsen beslutades bestå av sju ordinarie ledamöter och tre suppleanter. Antalet suppleanter utökades senare till fem i samband med årsmötet 1973. Föreningen hade två ordinarie revisorer och först en revisorssuppleant, som senare utökades till två. Inom styrelsen valdes tre personer att ingå i det så kallade publiceringsutskottet. Ett förslag att styrelsen skulle väljas på två år avslogs på årsmötet den 9 mars 1968. Ett annat förslag var att "halva styrelsen skulle väljas det ena året och den andra halvan det andra". Efter diskussion företogs en votering och med 12 röster mot 5 avslogs förslagen om stadgeändring.

De flesta som valdes in i styrelsen på det första mötet den 17 maj 1962 kvarstod under flera år.

Ordförande:

Landsbibliotekarien Bengt Stenberg, Skara. 1962-1981.

Arne Sträng, som invalts i styrelsen 1980, valdes 1982 till ny ordförande.

Vice ordförande:

Stadsbibliotekarien Jörgen Elgström, Borås. 1962-1974. Han efterträddes av Margit Brunnegård, Vårgårda, 1975-, som invalts som suppleant 1973 tillsammans med sin man Håkan Brunnegård (1973-1975).

Skattnästare:

Nämndeman Johan Jakobsson, Malma, 1963-1980. Han efterträddes på posten av Sven-Olof Ask, 1981-.

Sekreterare:

Läroverksadjunkt Sven-Evert Gustafsson, Fristad. 1962-

Övriga ledamöter:

F. landsbibliotekarie C.V. Jacobowsky, Skara. 1963-1969

1:e bibliotekarie Nils Sandberg, Göteborg. 1962-

Redaktör Folke Tengeland, Grästorp. 1962-1978.

F. domänintendent Bertil Ekberg, Dagsnäs. 1963-1965.

Dessa tre sistnämnda ingick i publiceringsutskottet. Bertil Ekberg efterträddes av chefredaktör Lars-Erik Linnarsson, Falköping, 1965-1974? Bertil Ekberg och Lars-Erik Linnarsson var för övrigt inte ordinarie i styrelsen.

Suppleanter:

Fru Helfrid Jansson, Skeby. 1963-1969.

Föreståndaren Holger Persson-Lilja, Vara. 1963-1976.

Intendent Benjamin Lidholm, Lidköping. 1963-1964.

Överpostiljon Sven-Olof Löfving, 1965-1969. Ordinarie i styrelsen 1970-1974.

Lantbrukare Åke Imark, Sollebrunn. 1970-1981.

Fil.stud. Gunnar Ivarsson, Skövde. 1970-1975. Ordinarie i styrelsen från 1976.

Maj Larsson, 1975-1981. Luttra. Ordinarie i styrelsen från 1982.

Eric Larsson, Vara. 1977-1978.

Åke Carlsson, Siene. 1977-.

Kjell Johansson, Hökerum. 1976-1982.

Folkskollärare Gunnar Berggren, Älgårås, 1982-

Banktjänsteman Erik Magnusson, St Mellby, 1982-

Folkskollärare Ingemar Green, Gällstad, 1982-.

**Föreningen för
Västgötalitteratur**

Meddelanden

Nr 1 År 1967

Å R S M Ö T E

med Föreningen för Västgötalitteratur hålles söndagen den 12 mars 1967 kl. 13 på Universitetsbiblioteket i Göteborg (vid Näckrosdammen).

Årsmötesförhandlingar

Förste bibliotekarie Nils Sandberg visar biblioteket samt några av dess drygripar

Efter årsmötet gemensam middag

Styrelsen

Presentation

För att utöka och stärka informationen mellan medlemmarna beslöt föreningen på novembersammanträdet i Skara att utge ett medlemsblad i form av stencilrade meddelanden. Dessa avses utkomma med två nummer per år, ett före årsmötet och ett före höstsammankomsten.

Innehållet kommer att bli notiser och meddelanden av mera tillfällig karaktär. Stor vikt kommer att läggas på bytesregistret. Alla är väl alltid på jakt efter någon speciell bok samtidigt som det i hyllorna finns dupletter eller böcker "i gränstrakterna av samlar- eller intresseområdet". Bytesregistret kommer dessutom att ge en intressant läsning med exempel på västgötalitteratur av olika slag.

Meddelanden sammanställs av sekreteraren, som tacksamt mottager bidrag till bytesregistret samt notiser och meddelanden av olika slag.

Nytryck på gång?

I Sundholmska handskriftssamlingen finns två volymer om epitafierna och gravstenarna i Skara stifts kyrkor. Museiintendenten Nils Fredrik Beerstahl i Falköping, som forskar i detta ämne och således är väl förtrogen med uppgiften, håller på med en bearbetning av skrifterna för att bl.a. kunna beräkna kostnaderna för en ev. utgivning i tryck. Tillåter föreningens ekonomi utgivandet kommer detta att ske.

S.O.L.

Ordinarie revisorer:

Folkskollärare Georg Jakobsson. Skärv. 1962–1980. Efterträddes 1981 av Karl-Erik Gustavsson, Larv.

Lantbrukare Gunnar Sundberg. Tråvad. 1962–

Revisorssuppleanter:

Lagerchef Karl-Erik Fridolfsson. Skara. 1963–.

Eric Larsson. 1966–1976. Efterträddes av Erik Hökås, Aplared. 1977–.

Valberedning:

Först 1975 utsågs en valberedning bestående av Ivan Gustavsson, Falköping, A O Andersson, Borås, Erik Angrimer (1975). Från 1976 Sven Kilander. 1981: Olof Essunger, Nossebro, Gunnar Arnborg, Mölnlycke, Lars Kvarnemo, Skara.

Efter denna genomgång kan man konstatera att endast tre damer ingick i styrelsen dessa tjugo första år nämligen Helfrid Jansson, Margit Brunnegård och Maj Larsson.

Medlemsavgift:

Vid mötet den 17 maj 1962 bestämdes medlemsavgiften till 10 kr för enskild person och 20 kronor för institution. Redan nästa år höjdes avgiften till 15 respektive 20 kr. Då ingick även tidskriften Västgötalitteratur, som skulle ges ut med två nummer per år. Under de kommande åren skulle medlemsavgiften höjas successivt och 1982 var summan uppe i 35 kr för enskilda medlemmar och 45 kronor för institutioner och äkta makar/sambo. Orsaken till höjningarna var höjt porto, ökade tryckkostnader och en önskan att hålla samma höga tryckkvalitet som tidigare.

Medlemsantal:

Vid utgången av det första verksamhetsåret hade föreningen ett medlemsantal på 80 personer som stadigt ökade under de kommande åren: 1972 vid 10-årsjubileet hade medlemsantalet ökat till 550 medlemmar. Vid 20-årsjubileet 1982 var antalet medlemmar 930. Ungefär vartannat år utgavs en medlemsmatrikel, men det var svårt att hålla den aktuell eftersom medlemmar kom och gick och adresser ändrades. I medlemsbladet som började utges från och med 1967 förtecknades nya medlemmar, där det nogsamt noterades titlar såsom ingenjören, bokhandlaren, metallarbetare, bibliotekarien, adjunkten, kyrkvärden med mera och fanns det ingen yrkestitel fick fröken, fru eller studerande duga.

Informationsblad:

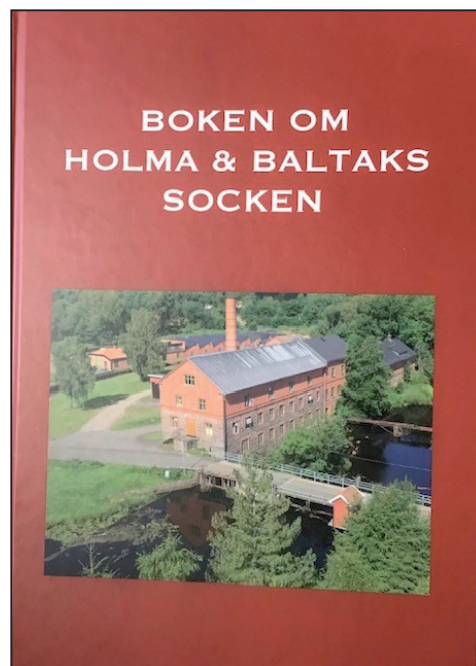
Redan från föreningens start fanns planer på att ge ut ett informationsblad. Det skulle vara ett enkelt stencilerat blad som skulle skickas ut till medlemmarna två gånger per år, ett före årsmötet och ett före höstsammankomsten. Innehållet skulle vara notiser

och meddelanden av mer tillfällig karaktär och stor vikt skulle läggas på ett bytesregister. Sammanställandet lades på sekreteraren Sven-Evert Gustafsson. I det första numret, nr 1 1967, fanns just en kallelse till årsmötet, ett bytesregister och en förteckning på nya medlemmar. Senare utökades antalet nummer av Meddelandet till tre per år och kunde också innehålla efterlysningar, information om nya böcker och kommande bokauktioner, längre artiklar och referat från årets höstmöte. Medlemsbladet fungerade också som en länk till medlemmar som var bosatta på andra orter i landet.

1966 inköptes en Citograf adresseringsmaskin för 200 kr med tillhörande namnplåtar för att underlätta utskick till medlemmarna. När denna, troligtvis begagnade maskin, var utsliten inköptes en ny för en betydligt högre summa.

Annicka Berggren, sekreterare

Holma & Baltak sockenbok

Nya boken om Baltak är redan slutsåld. Succé således!

Det här med att bestämma en upplagas storlek av en ny sockenbok har gäckat många författare och hembygdsföreningar. Många har varit alltför överoptimistiska och därmed ligger lager av osålda böcker på vindar och arkiv. Flera har gjort felbedömning och tryckt alltför få exemplar.

Gudhems och Stenstorps sockenböcker ligger såvitt jag vet i stora restupplagor i Falköpings kommunarkiv, medan Edsvära, Fyrunga med andra sockenböcker är slutsålda och svåråtkomliga.

Den alldeles nya boken, Holma och Baltaks socken är en gedigen sockenbok på dryga 200 sidor. Holma är inte en socken utan en gård, där Tidaholms tidiga industrihistoria startade. Boken är inbunden med tjocka pärmar, och med bilderna i skarpa avtryck och ett flertal i färg.

Som vanligt, är det en studiecirkel i Tidaholmstrakten som fixar det hela. Man startade 2012, och målgången kom nyligen.

Det är en gedigen bok om socknens historia, med Ove Bank som redaktör.

Nu återstår frågan, om man ska satsa på en andra upplaga på denna slutsålda bok.

Studiecirkeln är att gratulera till ett lyckat verk, både till innehåll, utformning och givetvis försäljning!

Sven-Olof Ask

Föreningen för Västgötalitteratur 60 år

Interiör från Skara Stifts- och landsbibliotek. Foto: Anna Lokrantz

Sedan starten i Lidköping 1962 har föreningen arbetat med att publicera böcker, arrangera föredrag, studiebesök och bokauktioner. Inom föreningens medlemsskara ryms folk från alla delar av landet med ett gemensamt intresse för litteratur från Västergötland. För år 2022 har vi arbetat fram ett extra matigt program för våra medlemmar, med både publicering av nya böcker, studiebesök och föreläsningar.

Jubileumsprogram Vår och Försommar

Lördag 26 mars: Bokauktion

Plats: Församlingshemmet i Stora Levene.

Tid: Visning från kl 08.00, auktionstart kl 09.30.

Lördag 2 april: Jubileumsårsmöte

Årsmötesförhandlingar, föredrag och fika. Christer Almquist, ordförande i Gunnar Wennerbergsällskapet, föreläser om stadens store son. Johnny Hagberg berättar om föreningens historia. Utdelning av Årets Västgötabok för åren 2020 och 2021.

Plats: Stadshotellet i Lidköping

Tid: Kl 14–17

Anmälan: Senast 25 mars till Sven-Olof Ask, soask54@gmail.com eller tel 070-7426518. Ange eventuell special-kost vid anmälan.

Söndag 15 maj: Birger Sjöbergs Vänersborg

Föredrag och stadsvandring med museichef Peter Johansson. När Birger Sjöberg 1922 lät publicera sin "Fridas Bok" blev det succé. Visorna vann en enorm popularitet och spreds över hela landet. Sjöberg hämtade inspiration bland annat från sina uppväxtår i Vänersborg. I föredraget kommer verklighetens miljöer och personer bakom dikten att belysas, varefter publiken bjuds med

på en stadsvandring till några av platserna med koppling till Fridas Bok.

Plats: Föredraget hålls i Vänersborgs museum, därefter stadsvandring

Tid: Kl 13

Anmälan: Ingen anmälan. Fri entré!

Lördag 18 juni: Lagman Richert och Kollängen

Vi hälsar välkomna till kulturmiljön Kollängen. Här har hållits ting sedan 1600-talet, men denna dag är det sent 1700-tal och tidigt 1800-tal som är i fokus. Professor em. Kjell Åke Modéer och Johan Hirschfeldt samtalar

Exempel på Västgötalitteratur, Nils Gustaf Strömboms turisthandbok för resande till Kinnekulle. Foto: Erik Gärdefors

under rubriken "Johan Gabriel Richert på Truve och hans krets – några personporträtt från ett liberalt skede i svensk historia". Eva Löfgren berättar om tingshusens arkitektur utifrån sin avhandling "Rummet och rätten", där Kollängen är ett av exemplen. Ett samarrangemang med Svenska byggnadsvårdsföreningen.

Plats: Kollängens tingshus, Husaby, Götene kommun

Tid: Start med kaffe kl 10. Föredragen börjar 10.30. Dagen avslutas med lunch.

Anmälan: Senast 1 juni till Anna Lokrantz, anna@lokrantz-kulturmiljo.se eller tel. 073-5695081. Deltagarantalet är begränsat till 50 personer. Ange eventuell specialkost vid anmälan.

Kostnad: 200 kr för medlemmar och 250kr för icke medlemmar. I detta ingår kaffe och smörgås, föredrag samt lunch.

Jubileumsprogram Sommar och Höst

Programmet för sommar och höst presenteras i Meddelandet i juni. Redan nu kan vi berätta om några programpunkter:

- **Juni.** Författarinnan Birgit Th Sparre, välkänd för sina romaner om "gårdarna runt sjön", kommer att presenteras av Agneta Tjäder vid en lunch på Åsundsholms herrgård. Efter middagen avslutas med ett besök på Törpa stenhus. Detaljprogram med datum (veckan efter midsommar), pris och anmälan kommer i Meddelandet nr 2 och på hemsidan.

- **Augusti.** Bokdagar i Od 6–7 augusti. Presentation av nyutgåva av Äldre Västgötalagen. Föreläsning och presentation av professor Per-Axel Wiktorsson.

Se även Jubileumsprogrammet på föreningens digitala sidor.

Värmt välkomna till ett fullspäckat jubileumsår 2022!
/Styrelsen

PRIVAT KONSTMARKNAD 1650–1750

Konstsamlingar hos Göteborgsbor och Göteborgskonstnärer av docenterna Björn Fredlund och Christina Dalhede.

Det är ett tvärvetenskapligt arbete där både konst, konsthantverk, ekonomi, skeppsfart och mycket annat träder fram och får sin belysning och kommentarer. Titeln är också lockande: Privat konstmarknad 1650–1750. Konstsamlingar hos Göteborgsbor och Göteborgskonstnärer.

Det är en expansiv period av Göteborgs historia som här beskrivs från ett av stadens fyra sekler. Vid denna tid stärks ekonomin, borgerskapet hittar sin plats, handel och sjöfart påverkar den sociala situationen för många göteborgare. Staden växer och så även intresset för konst. Några börjar att skapa samlingar. Vi möter kulturintresserade handelsmän som tidigt samlar på konst. Mycket av detta har hittills varit en okänd del i Göteborgs historia.

Denna bok beskriver resultatet och ger en analys av det yttre skeendet i staden. Men den handlar framför allt om det konstmässiga. Allt från importen av färgämnen till placeringar av de färdiga konstverken. Vi möter målare, konsthantverkare, bildhuggare, silversmeder och förgyllare. Det blir en spännande resa som läsaren får vara med om. Att idag få se in i en målares verkstad på 1700-talet är en intressant och lärorik upplevelse. Mötet med målarmästaren och äldermannen Johan Ross ger en inblick i måleriets fascinerande värld.

Boken omfattar ca 488 sidor, hårbandsbunden och rikt illustrerad och är utgiven av Föreningen för Västgötalitteratur Pris 250 kr + ev. porto

Utkommer 15/3 2022

Beställning sker genom soask54@gmail.com eller

Föreningen för Västgötalitteratur, Box 324, 532 24 Skara

Välkomna till årsmöte i Lidköping

Lördagen den 2 april 2022

Plats: Stadshotellet

14.00 Årsmötesförhandlingar

15.00 Kaffesamkväm med historik över föreningen

16.00 Ordföranden i Gunnar Wennerbergssällskapet i Lidköping Christer Almquist berättar stadens store son.

17.00 Avslutning

Obligatorisk anmälan, senast 25 mars via email till soask54@gmail.com eller tfn. 070-74 26 518

Ange specialkost.

Äntligen auktion igen!

Vi startar 2022 med bokauktion redan nu i vår. Lördag den 26 mars träffas vi i Stora Levene!

Större delen av auktionen kommer från vår avlidne medlem Jan-Åke Sandberg från Askim.

Han var en mkt beläst man, inom många områden, och givetvist en trogen köpare på våra auktioner. Dessutom var han en utmärkt bokbindare, som valde att binda in ett flertal av sina böcker, inte minst stora sviter av periodica.

Av utbudet på vår auktion vill vi nämna följande.

Ett flertal av böcker kring våra landskapslagar. Dessutom en myckenhet av allmän och äldre historia.

Vad sägs om Ortnamnen i Kinds härad I-II som är mkt ovanliga, och en synnerligen vacker svit av Svenska kulturbilder 1-12 i helskinnband, med präglade omslag. Givetvis med helt guldsnitt.

En Charta öfver Elfdals socken (Dalarna) från 1804, vackert ramad. Vidare kartor över Kongelf och Lidköping av Ljunggren, båda inramade, Svenska flottans historia utgavs i tre band 1942-1949. Ofta saknas den fjärde registerdelen men här är alla volymerna kompletta. I halvfranska band desutom!

Den som är intresserad av frukter kan titta på Dahls Svensk pomologi om äpplen och päron är välkomna, eller om intresset är större för C. F. Jonssons mycket sällsynta skrifter om fideikommisset Koberg, så finns ett par av hans ovanliga små skrifter. Vi nämner Studie om Uplo som en av dessa.

Elgenstiernas Svenska adelns ättartafloer i 11 band plus de båda kompletteringsvolymerna finns med liksom den svårhittade originalupplagan av Adam Lewenhaupts Karl XII:s officerare 1-2. 1920-1921.

Bland ett flertal verk om svensk historia nämner vi J.A. Almquists Fräsegodsens i Sverige. Komplet i 9 volymer. Auktionen hoppas vi kan locka till en dagsutflykt till Stora Levene.

Välkomna!

